

УДК 376.337.64

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ У ПРОЦЕСІ НАСТУПНОСТІ (ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ-ПОЧАТКОВА ШКОЛА)

Людмила Володимирівна Кашуба,
кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра корекційної педагогіки та інклюзії,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна
ORCID iD: orcid.org/

Олена Анатоліївна Черешнюк,
здобувач наукового ступеня кандидата педагогічних наук,
завідувач ДНЗ № 30 м. Вінниці,
м. Вінниця, Україна
ORCID iD: orcid.org/

Анотація

У статті розглянуто систематизацію понять «економічна компетентність», «економічні знання», «економічна освіта», «економічне мислення», «економічне виховання», «економічна свідомість», «економічна культура» та визначено їх місце у процесі формування економічної компетентності дошкільників та молодших школярів. Розкрито сутність та відношення системоутворюючих категорій економічної компетентності дітей.

Автори дають визначення та використання цих понять у процесі економічного виховання дітей дошкільного віку та економічного навчання молодших школярів. Наголошується на практичний аспект – упровадження міжнародної програми соціальної та фінансової освіти «Афлатот» в закладах дошкільної освіти та курсу варіативної складової Програми початкової школи «Цікава економіка» (2–4 класи) (автор Кашуба Л.В., гриф МОН). Звертається увага на забезпечення комплексного підходу до процесу економічного навчання та виховання, що забезпечує формування елементарних знань, умінь

та навичок, особистісних якостей, необхідних для успішного вирішення компетентнісного підходу в умовах інтеграції.

Ключові слова: економічна компетентність, система, економічні знання, економічна освіта, економічне мислення, економічне виховання, економічна культура.

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. У сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства суттєво зростає необхідність економічного виховання підростаючого покоління. Непідготовленість населення до ринкових відносин, їх низька економічна грамотність, відсутність навичок економічної діяльності та почуття відповідальності за соціально-економічний розвиток країни породжують потребу у формуванні економічної культури всього населення, в тому числі й в учнів з порушеннями зору. Освітні установи потребують дослідження стану економічного виховання підростаючого покоління з урахуванням сучасних реалій.

Випускники шкіл, які готуються до самостійного життя, незалежно від обраної галузі професійної діяльності, повинні вміти орієнтуватися в економічних питаннях і проблемах, вирішувати різні економічні ситуації, дотримуватися норм економічної поведінки, володіти діловими якостями, моральною стійкістю до негативних явищ ринкової економіки. Вони мають стати повноправними членами економічного співтовариства. Від сформованості їхньої економічної культури багато в чому буде залежати вирішення проблем економічної стабільності суспільства.

Слід зазначити, що учні з інтелектуальними порушеннями відчують певні складнощі у пристосуванні до самостійного економічного життя. Їм важко уявити економічні процеси, що відбуваються навколо них, вони не усвідомлюють, що є повноцінними суб'єктами економіки. Економічне виховання, поряд з іншими складовими змісту навчально-виховного процесу, має значний потенціал формування особистості з

високим рівнем економічної культури, зокрема з відповідним раціональним мисленням.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми економічного виховання дітей як функції суспільства розглядалися на філософському (В. Андрущенко, А. Здравомислов, М. Михальченко, В. Турагінов), соціологічному (Л. Буєва, Т. Заславська, В. Крутецький, К. Платонов, Г. Соколова), психологічному (В. Загривний, А. Кітов, Н. Побірченко) рівнях. У педагогіці проблеми економічної освіти в загальноосвітній школі досліджувалися А. Амендом, С. Булавенко, А. Васильєвим, Л. Епштейн, А. Нісімчуком, І. Прокопенко, В. Розовим, О. Савенком, І. Сасовою, І. Смірновим, Б. Шемякіним, О. Шпаком та ін.; у вищій школі – О. Кравчуком, В. Мадзігоном, А. Сиротенко, І. Смолюком, О. Падалка та ін.

Загальнотеоретичне розкриття питань трудового та економічного, морального та естетичного виховання як важливих сторін розвитку якостей особистості сучасного працівника знайшло відображення у наукових працях Г. Ващенка, М.І. Болдирева, Д.А. Сметаніна, В.І. Маслова, В.М. Мадзігона, М.Д. Ярмаченка та ін.

Питання, пов'язані з економічною компетентністю, її сутністю та складовими, знаходимо у працях таких вчених як Г. Ковтун, О. Мартиненко, Л. Новікова (досліджує сферу формування економічних знань учнів профільних класів). Визначення понять, споріднених з поняттям «економічні знання», наводяться у багатьох словниках (не лише педагогічних) [3].

Серед інших авторів, що розглядали питання економічної компетентності та економічних знань, можна назвати таких: А. Бура, Г. Товканець, С. Хоменко, Н. Пасічник, І. Майструк та ін. Окремі питання економічного виховання дітей з різними видами психофізичних порушень привертала увагу вчених та методистів-дефектологів у контексті вивчення проблем соціально-побутової орієнтації таких дітей, їх морального, екологічного, трудового виховання (В. Бондар, І. Дмитрієва, Л. Дробот, А. Жихарев, Н. Павлова, В. Синьов, Є. Синьова, Я. Співак, Л. Стожок та ін.).

Здебільшого, наукові дослідження присвячено таким проблемам: вивченню окремих економічних понять побутово-господарської діяльності (В. Грошев, П. Матвеев, М. Мельник); формуванню бережливості в аспекті екологічного виховання (Л. Островська, О. Парамонов); формуванню економічного мислення (Л. Горкіна, О. Камишанченко, В. Кондратьєв, Т. Любимова, І. Прокопенко, О. Шпак); розробленню оптимальних форм і методів навчання з формування економічної грамотності у дітей та підготовці педагогів до економічного виховання дітей (Н. Грама).

Іноземні джерела свідчать, що за кордоном досліджуваній темі приділяється значно більше уваги, і серед зарубіжних вчених тут можна виділити таких: Ф.Т. Вілхелмс, Ф. Еберле, С. Шумен та ін. Європейські країни мають багатий історичний досвід розвитку і становлення демократичного суспільства. У більшості європейських держав розроблено спеціальні навчальні курси та створено різноманітні навчальні підручники і посібники, діють науково-методичні центри, налагоджено відповідну підготовку вчителів для полегшення та сприяння щодо здійснення регіональної європейської інтеграції.

Формування цілей статті. Метою статті є систематизація понять «економічна компетентність», «економічні знання», «економічна освіта», «економічне мислення», «економічне виховання», «економічна свідомість», «економічна культура» та визначення їх місця у процесі формування економічної компетентності дошкільників та молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Втім, попри визнання того, що сучасна освіта має формувати економічну компетентність в учнів початкової школи (закордонні дослідження доводять ефективність економічної освіти на рівні основної школи), у вітчизняній педагогічній літературі відсутня структуризація економічної компетентності та систематизація суміжних понять. А методична література для дефектологів із формування економічної грамотності для адаптації дітей із особливими потребами відсутня [3].

Незважаючи на певну теоретичну і методичну розробленість означених питань, одним із суттєвих аспектів проблеми виховання в дітей першооснов економічної культури, пов'язаний з набуттям первинного економічного досвіду дітьми, в тому числі і з психофізичними порушеннями, залишається малодослідженим.

Станом на сьогоднішній день існує певна теоретична і методична розробленість означених питань. Однак проблеми, пов'язані з вихованням у дітей першооснов економічної культури та набуттям ними первинного економічного досвіду, все ще залишаються малодослідженими.

Відтак, існує необхідність у сучасному науковому осмисленні проблеми економічного виховання, методичній розробці серії занять соціально-економічного змісту для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Саме тому ми вважаємо, що дана проблема потребує сучасного наукового підходу до її вирішення, а методична розробка серії занять економічного змісту для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку є надзвичайно актуальною.

А систематизація понять «економічна компетентність», «економічні знання», «економічна освіта дітей із психофізичними порушеннями», «економічне виховання», «економічна свідомість» та визначення їх місця у процесі формування економічної компетентності в процесі євроінтеграції є актуальною [3].

Дослідники Г. Ковтун, О. Мартиненко узагальнюють підходи вчених до визначення поняття та складових економічної компетентності, наголошуючи, що «під економічною компетентністю учня розглядається сукупність економічних знань та практичних умінь, досвіду, економічної культури та мислення, наявність стійкої потреби та інтересу до професійної компетентності, а складовими економічної компетентності виступають: сукупність економічних знань, економічна свідомість, економічне мислення, економічні якості» [4].

Ми погоджуємося з таким визначенням у частині того, що до системоутворюючих складових економічної компетентності належать сукупність економічних знань, економічна свідомість,

економічне мислення, але вважаємо за доцільне розширити систему формуючих складових економічної компетентності та поглибити визначення поняття «*економічна компетентність*» до особистісного рівня, зауважуючи, що залежно від освітнього рівня людини буде змінюватися лише обсяг та ступінь сформованості економічної компетентності, формальний бік економічної компетентності при цьому буде залишатися незмінним [3].

З підходом до визначення «економічних знань», який застосовує Л.М. Новікова, ми погоджуємося та вважаємо, що економічні знання – це науково вивірена інформація щодо сутності та особливостей економічних явищ та процесів, ефективно засвоєна учнями, і така, що адекватно пояснює економічні відносини в оточуючому учнів світі. Економічна освіта формує засади економічного мислення людини, в той час як економічна освіта разом з економічним вихованням формують економічну культуру людини. Втім, до цього визначення варто було б додати також твердження про те, що економічне виховання передбачає виховання дбайливого ставлення не лише до державної власності, а й до, звісно ж, власного та чужого приватного майна, а також до природи та природних ресурсів, що повністю вписується у рамки сучасної суспільної концепції сталого розвитку [3].

Слід зазначити, що економічна культура особистості – це система життєвих уявлень, цінностей, зразків поведінки, норм, та, в кінцевому підсумку, такий образ дій особи при вирішенні економічних питань будь-якого характеру, що повністю відповідають сьогочасним економічним принципам та суспільним економічним цінностям. На сьогодні такими економічними принципами та цінностями є сталий розвиток, раціональне користування природними ресурсами, індивідуальний підхід, економіка знань тощо. Економічна свідомість – це сукупність свідомих та підсвідомих поглядів, переконань, ідей, що базуються на раніше здобутих знаннях та життєвому досвіді, якими людина керується при оцінці ситуацій та прийнятті рішень, що прямо або побічно являють собою економічну проблему певного роду.

Саме економічна освіта є тим первинним базисом, є основою формування економічного мислення та економічної свідомості учнів, внаслідок чого формується економічна культура кожного окремого учня та суспільства в цілому як кінцевого головного результату економічної освіти широких мас населення. Отже, економічне виховання, що ґрунтується не на методах прямого передавання знань, також відіграє важливу роль у формуванні економічної свідомості та економічної культури особистості. Економічна компетентність є кінцевою метою економічної освіти та економічного виховання особистості.

Таким чином, поняття «економічна компетентність» складається з таких складових: економічне мислення, економічна свідомість, економічні знання. Ґрунтовні економічні знання, на яких базуватиметься економічне мислення, людина здобуває переважно у ході отримання економічної освіти.

Існує думка, що економічна освіта – це явище, що стосується лише професійної підготовки студентів. Так, С. Гончаренко у педагогічному словнику наводить таке визначення економічної освіти: «Економічна освіта – підготовка спеціалістів із планування, обліку, фінансів та інших напрямів економічної роботи в народному господарстві, а також для науково-педагогічної діяльності в галузі економічних наук» [1, с. 111].

Ми вважаємо, що термін «економічна освіта» можливо застосувати у відношенні до учнів основної школи та у такому разі може трактуватися як систематичне формування економічних знань, і включає в себе пояснення основних економічних понять, явищ, принципів, закономірностей, економічних процесів та відносин у подальшому повсякденному та професійному житті для прийняття економічно виважених рішень.

Тож, економічна освіта – це ті знання, вміння та навички, що формуються в учнів цілеспрямовано та систематизовано на заняттях з економіки. Саме економічна освіта є центром, основою формування економічного мислення та у подальшому економічної культури людини. Втім, на наш погляд, таке визначення не є

грунтовним та не відображає всебічно сутності економічного виховання дітей.

Дослідниця Н. Пасічник розглядає «економічне виховання як частину навчально-виховного процесу, спрямовану на розв'язання загальних завдань виховання і одну із сполучних ланок між розумовим, моральним, трудовим та іншими компонентами виховання. У цьому ключі виділяють три основні функції економічного виховання: а) освітницька; б) формувальна; в) світоглядна» [7, с. 51–52].

Економічні знання та економічне мислення є базовими системоутворюючими складовими економічної компетентності. Втім для систематизації формуючих категорій вважаємо за доцільне розкрити зміст кожної них.

Поняття «економічні знання», за визначенням Л. Новікової, – це «перевірений практикою результат пізнання економічної дійсності, адекватне відбиття її в мисленні учнів через сукупність уявлень, понять, суджень, теорій, ідей» [7, с. 17].

Інші дослідники розкривають термін «економічні знання» як нову та особливу галузь знань молоді, яка необхідна для розвитку економічного мислення, економічної культури тих, хто навчається. Вони становлять основу економічного виховання та одну з найважливіших умов комфортного життєзабезпечення у майбутньому [3].

Останнє визначення, на наш погляд, не розкриває сутності категорії «економічні знання», проте відображає актуальність економічних знань з огляду на їх практичну цінність. З підходом до визначення «економічних знань», який застосовує Л.М. Новікова, ми погоджуємося та вважаємо, що економічні знання – це науково вивірена інформація щодо сутності та особливостей економічних явищ та процесів, яка засвоюється учнями, і така, що адекватно розяснює економічні відносини в соціумі.

Вчений Г. Товканець трактує економічне мислення як «явище суб'єктивного порядку, безпосередньо пов'язане з економічним життям суспільства як його органічна частина».

Вчений наголошує : «Економічне виховання – вироблення у студентів чіткої уяви про наукові закономірності розвитку економіки, особливості ринкових відносин; цілеспрямоване, систематичне формування економічних знань, високої організованості та творчої ініціативи; підготовка їх до продуктивної праці, умілого, бережливого ставлення до природи; вироблення звички практично використовувати економічні знання в реальному житті» [8].

Наведене вище визначення є змістовним, але ми не погоджуємося з першою його частиною, оскільки, на наш погляд, вироблення чіткого уявлення про наукові закономірності розвитку економіки, особливості ринкових відносин та цілеспрямоване, систематичне формування економічних знань відбуваються переважно під час надання учнів початкових класів економічної освіти.

Більш точним ми вважаємо визначення, наведене Л. Мацко. Автор зазначає: «Економічне виховання передбачає вирішення таких задач, як розвиток економічного мислення особистості для правильного розуміння дії законів і явищ економічного життя; формування глибокого розуміння процесів суспільного розвитку, розуміння ролі праці і свого місця в трудовому процесі; виховання дбайливого ставлення до державної власності, особливо в сьогodнішніх ринкових відносинах». Втім до цього визначення варто було б додати також твердження про те, що економічне виховання передбачає виховання дбайливого ставлення не лише до державної власності, а й до, звісно ж, власного та чужого приватного майна, а також до природи та природних ресурсів, що повністю вписується у рамки сучасної суспільної концепції сталого розвитку [5].

Слід зазначити, що економічна освіта формує засади економічного мислення людини, в той час як економічна освіта разом з економічним вихованням формують економічну культуру людини. Вочевидь: економічна культура особистості в такому випадку ґрунтується на економічній свідомості. При цьому економічна свідомість є ендогенним фактором, а економічна

освіта і виховання – екзогенними факторами, що формують економічну культуру особистості.

Проте економічна культура особистості – це система життєвих уявлень, цінностей, зразків поведінки, норм, що повністю відповідають сьогочасним економічним принципам та суспільним економічним цінностям. На сьогодні такими економічними принципами та цінностями є сталий розвиток, раціональне користування природними ресурсами, економіка знань тощо.

Таким чином, економічна освіта є тією первинною основою, що формує економічні знання, які, у свою чергу, є основою формування економічного мислення та економічної свідомості учнів, внаслідок чого формується економічна культура кожного окремого учня та суспільства в цілому як кінцевого головного результату економічної освіти широких мас населення. Що не можна сказати про економічне виховання, яке відіграє важливу роль у формуванні економічної свідомості та економічної культури особистості.

Економічна компетентність є кінцевою метою економічної освіти та економічного виховання особистості, оскільки включає в себе як теоретичне підґрунтя здійснення економічної діяльності певного роду та практичні навички, так і ментальні особливості здійснення такої діяльності, що у сукупності свідомо та підсвідомо застосовуються людиною при прийнятті будь-якого рішення, спрямованого на вирішення будь-якого економічного (господарського) питання [2].

Слід зазначити, що свого часу А. Макаренко вказував на те, що кожна людина є учасником суспільного виробництва, і чим краще вона підготовлена для цього, тим більше користі принесе державі й собі. Господарське виховання наших дітей повинно полягати в підготовці не тільки повноправного члена сім'ї, а й господаря-громадянина. Академік В. Синьов зауважив, що економічне виховання є невід'ємним компонентом підготовки до трудової діяльності учнів та передбачає: безпосередню участь людини у виробничих відносинах; формування життєвих уявлень про ринкову економіку; виховання якостей дбайливих хазяїв,

ощадливого ставлення до матеріальних цінностей, природи, майна, бережливості у використанні енергетичних джерел, продуктів харчування тощо [8].

Останні десятиліття в сучасних напрямках змісту виховання як учнів загальноосвітньої, так і спеціальної школи, окремо було виділено економічне виховання (О. Аменд, С. Булавенко, Ю. Васильєв, М. Малишев, І. Мельничук, Л. Мельникова, С. Миронова, М. Монахов, О. Надточієва, А. Нісімчук, О. Падалка, І. Підласий, В. Розов, О. Савенко, І. Сасова, В. Синьов, О. Шпак та ін.).

Проведений аналіз досліджень із зазначеної проблематики показав, що в науковій літературі поняття «економічне виховання», незважаючи на його широку поширеність, досі не має однозначного визначення й загальноприйнятого трактування. Ряд авторів у визначенні поняття «економічне виховання» відзначають, що його основним завданням є формування економічного мислення, свідомості, поведінки, якостей особистості, необхідних їй у виробничо-економічній діяльності та повсякденному житті (О. Кирилова, К. Клепач, Н. Кулакова, М. Михайлов, Л. Мельникова та ін.). Інші дослідники зазначеної проблеми вважають, що економічне виховання виражається, насамперед, в осмисленому, усвідомленому, відповідальному ставленні до праці (Б. Шемякін), до праці і навколишнього середовища (Н. Міхалкович), до праці, її результатів, природного середовища, до часу (О. Кирилова та ін.).

Таким чином, аналіз теоретичних робіт науковців довів, що поняття економічне виховання в широкому розумінні розуміється як організована педагогічна діяльність, спрямована на формування економічної свідомості через передачу економічних знань, формування економічних умінь і навичок, пов'язаних з економічно цілеспрямованою діяльністю, формуванням економічно значущих якостей особистості, розвиток економічного мислення. Вочевидь, економічне виховання є виключно важливою і незаперечно необхідною умовою формування творчого потенціалу особистості (К. Веретеннікова, Р. Главатських), її економічної культури, сприяє

формуванню економічного мислення. Економічне виховання є одним із важливих компонентів загальної системи виховання та дає можливість закласти основи економічної культури особистості ще в період її навчання в школі.

Майже всі дослідники зазначеного вище питання доходять висновку, що економічне виховання слід розпочинати ще в дошкільному закладі освіти, потім у початковій школі, оскільки саме в молодшому шкільному віці закладається основа майбутнього формування особистості. Ощадливість, організованість, дбайливість та інші якості людини слід виховувати з дитячих років. Проте, сам процес економічного виховання, починаючи з закладів дошкільної освіти, повинен бути цілеспрямованим і систематичним, що залежить від психологічної та педагогічної готовності дитини до цього.

У закладах дошкільної освіти по всій території України нині активно упроваджується міжнародна програма фінансової грамотності дітей дошкільного віку «Афтатот», завдання якої полягає в сприянні набуттю дітьми навичок соціальної інтеграції у суспільстві, вихованню в них готовності до свідомої участі в товарно-грошових відносинах.

Новий Державний стандарт початкової освіти (2017) підкреслив значущість використання предметів варіативної складової у формуванні компетентнісної особистості молодшого школяра, незалежно в якому навчальному закладі він навчається. Варіативна частина програми початкової школи доповнює формування ключових компетенцій дітей дошкільного віку.

Предмет варіативного курсу початкової школи «Цікава економіка» (автор Л. Кашуба) посідає важливе місце в початковій освіті, адже це одна з тих дисциплін, яка впливає на формування світогляду та економічне мислення для учнів 2–4 класів, складається з інтегрованого курсу навчання економічним термінам, охорони здоров'я, розвитку зв'язного мовлення, образотворчого мистецтва, логіки та ін. Цей курс може використовуватися як в загальноосвітніх закладах з інклюзивним навчанням, так і в

спеціальних навчальних закладах. Навчальний курс має гриф МОН «Схвалено для використання» (2013).

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі. Економічна компетентність, таким чином, базується на економічній освіті, що втілюється в економічні знання дитини, та економічному вихованні, яке разом із економічною освітою формують економічне мислення та економічну свідомість.

Окрім того, на економічному вихованні і економічному мисленні базується економічна культура індивіда. Тож знання та супутні їм культурологічні фактори дозволяють сформувати економічно компетентну особистість.

Початок формування економічної компетентності на рівні дошкільного виховання, початкової школи та подальше поетапне систематичне формування економічної компетентності є ефективним та доцільним, утім вітчизняні дослідження з цього питання практично відсутні. Тому мають бути проведені подальші дослідження існуючого закордонного досвіду з цього питання та особливостей формування економічної компетентності учнів основної школи в нашій країні з огляду на сучасний соціально-економічний стан розвитку.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.
2. Кашуба Л. Економічне навчання молодших школярів за програмою «Цікава економіка» / Л. Кашуба // Науковий часопис. Вересень. – № 3–4 (60–61). Миколаїв : МОІППО, 2012. – С. 31–37.
3. Кашуба Л.В. Економічна соціалізація молодших школярів в умовах євроінтеграції / Людмила Кашуба, Надя Чабан, Олена Черешнюк // Вісник Львівського університету. – Серія педагогічна. – Випуск 30. – Львів, 2016. – С. 33–42.
4. Ковтун Г.І. До питання формування економічної компетентності учнів / Г.І. Ковтун, О.В. Мартиненко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2013. – № 4. – С. 135–144.
5. Мацко Л.А. Основи психології та педагогіки [Електронний ресурс] / Л.А. Мацко, М.Д. Прищак. – ВНТУ. – 2010 р. – Режим доступу: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/psihologiya/r434.htm>

6. *Новікова Л.М.* Формування економічних знань учнів профільних класів в умовах довузівської підготовки: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / Л.М. Новікова. – Харків, 2003. – 177 с.
7. *Пасічник Н.О.* Виховання та економічні відносини / Н.О. Пасічник // Наукові записки. – Випуск XII. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 1998. – 176 с.
8. *Синьов В.Н.* Педагогическая система А.С. Макаренко и пути ее использования в практике органов, исполняющих наказание / В.И. Кривуша, В.М. Синев; РИО ИПК ОИИ. – К., 1992. – 30 с.
9. *Товканець Г.В.* Категорії і функції вищої економічної освіти / Г.В. Товканець // Матеріали за VIII міжнародна научна практична конференція «Динаміка та на сьвременнонната наука – 2012», 17–25 июля 2012 г. – Том 6. Педагогически науки. – София : «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2012. – С. 23–27. http://www.rusnauka.com/21_DSN_2012/Pedagogica/2_114645.doc.htm

References

1. *Honcharenko S.U.* (1997), *Ukrains'kyj pedahohichnyj slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary], Lybid' Publ., Kyiv, Ukraine, 375 p.
2. *Kashuba L.* Ekonomicheskoye obucheniya mladshikh shkol'nikov po programme «Interesnaya ekonomika» / L. Kashuba // *Nauchnyy zhurnal. Sentyabr'*. – № 3–4 (60–61). Nikolayev: NOIPPO, 2012. – S. 31–37.
3. *Kashuba L.V.* Ekonomicheskaya sotsializatsiya mladshikh shkol'nikov v usloviyakh yevrointegratsii / Lyudmila Kashuba, Nadya Chaban, Yelena Chereschnyuk // *Vestnik L'vovskogo universiteta. – Seriya pedagogicheskaya. – Vypusk 30. – L'vov, 2016. – S. 33–42.*
4. *Kovtun H.I.* and *Martynenko O.V.* (2013). Do pytannia formuvannia ekonomichnoi kompetentnosti uchniv [To the question of economic competence of students]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsijni tekhnolohii* [Pedagogical Sciences: theory, history, innovative technologies], no. 4, pp. 135–144.
5. *Matsko L.A.* and *Pryschak M.D.* (2010), *Osnovy psykholohii ta pedahohiky* [Bases of psychology and pedagogics], VNTU, available at: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/psihologiya/r434.htm> (accessed 13 February 2015).
6. *Novikova L.M.* (2003), *Formuvannia ekonomichnykh znan' uchniv profil'nykh klasiv v umovakh dovuziv's'koi pidhotovky.* Dys. kand. ped. nauk [Development of economic knowledge of students of specialized classes in the conditions of pre-University training. PhD ped. sci. diss.], Kharkiv, Russia, 177 p.
7. *Pasichnyk N.O.* (1998), *Vykhovannia ta ekonomichni vidnosyny* [Education and economic relations]. *Naukovi zapysky. Vypusk XII. Seriya: Pedahohichni nauky* [Scientific notes. Issue XII. Series: pedagogy], KSPU Volodymyr Vynnychenko Publ., Kirovohrad, Russia, 176 p.

8. *Sinov V.N.* Pedagogicheskaya sistema A.S. Makarenko i puti ee ispolzovaniya v praktike organov, ispolnyayuschih nakazanie / V.I. Krivusha, V.M. Sinev; RIO IPK OIN. – K., 1992. – 30 s.
9. *Tovkanets' H.V.* (2012), Katchorii i funktsii vyschoi ekonomichnoi osvity [Categories and functions of higher economic education]. Materials VIII mezhdunarodna nauchna practical conference «Dinamika ta nasavremennata science-2012», 17 to 25 July 2012, vol. 6, Pedagogical Sciences, «White City BG» LTD Publ., Sofia, Bulgaria, pp. 23–27, available at: http://www.rusnauka.com/21_DSN_2012/Pedagogica/2_114645.doc.htm (accessed 13 February 2015).

Людмила Владимировна Кашуба,

кандидат педагогических наук, доцент,

кафедра коррекционной педагогики и инклюзии,

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,

г. Львов, Украина

E-mail: kahuba@i.ua

Елена Анатольевна Черешнюк,

соискатель ученой степени кандидата педагогических наук,

заведующий ДОУ № 30 г. Виннице,

г. Винница, Украина

E-mail: chereshnyuk@ukr.net

Кашуба Л.В., Черешнюк Е.А.

ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ

КОМПЕТЕНТНОСТИ ДЕТЕЙ

В ПРОЦЕССЕ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ

(ДОШКОЛЬНОЕ-НАЧАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ)

Аннотация

В статье рассмотрено систематизацию понятий «экономическая компетентность», «экономические знания», «экономическое образование», «экономическое мышление», «экономическое воспитание», «экономическое сознание», «экономическая культура» и определено их место в процессе формирования экономической компетентности дошкольников и младших школьников. Раскрыта сущность и отношение системообразующих категорий экономической компетентности детей.

Авторы дают определение и использование этих понятий в процессе экономического воспитания дошкольников и экономического обучения младших школьников. Обращается внимание на практический аспект – применение экономического проекта «Афлатот» в дошкольном воспитании и курса вариативной составляющей Программы начальной школы «Занимательная экономика» (2–4 классы) (автор Кашуба Л.В., гриф МОН). Обращается внимание на обеспечение комплексного подхода к процессу экономического обучения и воспитания, обеспечивающего формирование элементарных знаний, умений и навыков, личностных качеств, необходимых для успешного решения компетентностного подхода в условиях интеграции.

Ключевые слова: экономическая компетентность, система, экономические знания, экономическое образование, экономическое мышление, экономическое воспитание, экономическая культура.

Liudmyla Volodymyrivna Kashuba,

Doctor of Philosophy in Pedagogy (Ph.D), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Correctional Pedagogy and Inclusion,
Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Ukraine
E-mail: kahuba@i.ua

Olena Anatoliivna Chereshnuik,

Candidate for a degree of Doctor of Philosophy in Pedagogy (Ph.D),
Head of Nursery School № 30,
Vinnitsa, Ukraine
E-mail: chereshnyuk@ukr.net

Kashuba L.V., Chereshnuik O.A.

**FORMING THE CHILDREN'S ECONOMIC COMPETENCE
IN THE PROCESS OF CONTINUITY
(PRESCHOOL-ELEMENTARY SCHOOL)**

Abstract

The article deals with systematization of the concepts of «economic competence», «economic knowledge», «economic education», «economic thinking», «economic bringing up», «economic consciousness», «economic culture». The places of these notions in the process of forming the economic competencies of preschoolers and junior pupils are defined. The essence and relation of system-forming categories of economic competence of children are revealed.

The authors propose the definition of these notions and the use of them in the process of economic upbringing of preschool children and economic education of junior pupils. The practical aspect is emphasized, that is the implementation of the international program of social and financial education «Aflatot» in pre-school establishments and the course of the variable component of the Program of the elementary school «Interesting economy» (grades 2–4) (author Kashuba L.V., proved by The Ministry of Education and Science of Ukraine). Attention is drawn to ensuring an integrated approach to the process of economic education and bringing up, which provides the formation of elementary knowledge, skills and abilities, personal qualities necessary for a successful solution of the competence approach in terms of integration.

The authors of the article make a conclusion that the beginning of the formation of economic competence at the level of preschool education, elementary school and the subsequent gradual systematic formation of economic competence is effective and appropriate, but native researches on this issue is practically absent. That is why, the further researches of real foreign experience on this issue should be done and the peculiarities of the formation of the economic competence of comprehensive school pupils in our country should be carried out in view of the current socio-economic state.

Key words: *economic competence, system, economic knowledge, economic education, economic thinking, economic bringing up, economic culture.*

Тому мають бути проведені подальші дослідження існуючого закордонного досвіду з цього питання та особливостей формування економічної компетентності учнів основної школи в нашій країні з огляду на сучасний соціально-економічний стан розвитку.